

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

МОДЕЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА СХЕМАТИЧНО МИСЛЕНЕ ЧРЕЗ СРЕДСТВАТА НА ИЗОБРАЗИТЕЛНИ И КОНСТРУКТИВНИ ДЕЙНОСТИ ПРИ 6-8 ГОДИШНИТЕ ДЕЦА

За присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Автор: Димитър Наполеонов Баев

Докторантура в редовна форма на подготовка

Димитър Наполеонов Баев е роден в гр. София. Завършва средното си образование през 1998 г. в 123 СОУ „Стефан Стамболов“ с профили Английски език и Математика. През 2002 г. придобива образователна степен „бакалавър“ с квалификация: счетоводство и контрол, след обучението в Университета за национално и световно стопанство (УНСС). През 2004 г. Димитър Баев придобива образователна степен „магистър“ по специалност „Счетоводство и контрол“ в Университета за национално и световно стопанство (УНСС). През 2012 г. придобива магистърска степен по специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ в СУ „Св. Кл. Охридски“, ФНПП. В периода от 2015 г. до 2018 г. Димитър Баев е докторант в редовна форма на подготовка в катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на Факултета по науки за образованието и изкуствата в СУ „Св. Кл. Охридски“. Той е отчислен с право на защита и е насочен към такава след обсъждане на труда в катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на ФНОИ.

От 2003 г. до 2004 г. Димитър Баев отбива задължителна военна служба в българската армия. В периода между 2004 г. и 2006 г. той работи като оперативен счетоводител в Комсед АД, а от 2006 г. до 2013 г. в Сипер-България ООД, като основен предмет на дейност е организацията на материално доставяне и обзавеждането на образователни институции. От 2013 г. до 2014 г. се занимава с организация на образователните дейности, връзки с родители и разрешаване на проблемни ситуации в Британско училище в София ООД, а след периода на обучение в редовна форма на докторантура между 2015 г. и 2018 г. и до настоящия момент е на позиция счетоводител, касиер, продажби, маркетинг в „Актив глобъл“ ООД.

Като докторант в катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ във ФНПП на СУ „Св. Кл. Охридски“ Димитър Баев организира и провежда часове (упражнения) със студенти като хоноруван преподавател на обществени начала, във връзка с изискванията за редовна докторантура. Докторантът има участие в семинари и проекти, свързани с неговите научни интереси и конкретната проблематика на дисертационния труд. Творческата му активност е ориентирана към следните тематични области: конструктивно-художествените дейности и конструктивно-художествената среда и материали за интелектуалното за развитието на детето, на неговия интелект и информационна компетентност в предучилищна и начална училищна възраст; проблеми и практики на приобщаващото образование и на работата в мултикултурна среда и др.

Докторантът има отлични компютърни умения и много добро владение на английски език. Социалните умения и компетентности са изразени в позитивно общуване и взаимодействие, както и работа в екип с колеги, студенти, учители и др.

Дисертационният труд е в обем от 205 страници основен текст. Той е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Литературните източници са представени чрез 114 публикации, от които 84 на български, 30 на латиница. В дисертационния труд са представени общо 28 таблици и 8 фигури.

Темата на дисертационния труд е актуална и е ориентирана към изследване на взаимовръзката и зависимостта между интелектуалното развитие и конструктивно-изобразителните компетентности у децата в края на предучилищния период, както и възможностите за реализирането им в предучилищното образование, при осигуряване на благоприятна обучителна среда и подходящо педагогическо взаимодействие.

В **увода** е представена **програмната ориентация на изследването** като актуалност на проблематиката, основания за концептуална изследователска визия, теоретичните и експерименталните параметри на дисертационния труд. Тук се акцентира върху избраната методология за разработване на дисертационния труд. В основата е концепцията на Ж. Пиаже, в която се разискват етапите на развитие на интелигентността, през които детето постепенно преминава към оформянето на все по-адекватна схема на ситуация, чиято база е логическото мислене. Тя се приема в съчетание с теорията на Л. Виготски за дейността и развитието на мисленето.

Формулираната **цел** успешно ориентира изследването към обосноваването и изграждането на гъвкав технологичен модел, съдействащ за развитие на аналитичните компоненти на мисленето на детето от предучилищна възраст, които са свързани и имат решаващо значение за мисловните функции за обобщаване и систематизиране.

Определените **задачи** на изследването съответстват на проучваната проблематика и на неговата цел. Те са свързани основно с разработването на оригинална педагогическа система с диагностични и формиращи компоненти, насочена към развитие на схематични форми на мислене у децата в края на предучилищния и в началото на училищния период, чрез конструктивно-изобразителни дейности, проектирани в подходящи конкретни ситуации и средства.

В увода се дефинират понятия и термини, на които се основават теоретичният анализ и технологичното съдържание на дисертационния труд като: мислене, схематично мислене, конструктивна дейност, изобразителна дейност, предучилищна възраст и пр.

В **първа глава „Постановка на проблема“** е представен анализ на основните проблеми на проучваната тематика, с акцент върху характеристиките на мисленето в основните негови аспекти и компоненти, спецификата на мисленето в предучилищния период от развитието на детето, особеностите на схематичното (нагледно-схематичното) мислене, както и върху взаимовръзката между него и конструктивно-изобразителната активност на детето, което съдейства за конструирането на концептуална визия, насочваща към конкретните изследователски параметри.

Дискутирани са проблеми като: характеристиката и спецификата на мисленето и неговото развитие в детството, етапите на това развитие от нагледността и образността към символизма и абстрактността; мисленето на детето в контекста на познавателната дейност и умственото възпитание; взаимовръзката и зависимостта между съдържателните и технологичните аспекти на мисленето на детето от предучилищна възраст (между знания и начини на действия) и тяхното специфично балансиране по посока на овладяване на по-сложни форми на мислене; формирането на по-висши форми на мислене при активното участие на детето в разнообразни организирани дейности – игрова, конструктивно-изобразителна, общуване и пр.; психичното развитие като процес на овладяване на човешкия опит и превръщането му в собствен за детето; характеристиката на схематичното (нагледно-схематичното) мислене и специфичните му параметри и проявления у

детето в предучилищна възраст.; преходът между предучилищното и училищното образование и адаптацията на детето към условията на обучението в училище.

Във втора глава „Теоретико-експериментални и организационни параметри на изследването“ са представени технологичните параметри на експерименталния модел, изразяващ се в използването на конструктивно-изобразителните дейности в образователния процес за овладяване на способите на схематичното мислене, както и неговите изследователски проекции. Изследователският модел е базиран върху хипотезата, с акцент е върху използването на система от планирани, задължителни и допълващи ситуации, свързани с конструктивно-изобразителните дейности (в действен план) за ефективното развитие на нагледно-образното и схематичното мислене на 6-8 годишните деца.

Подбран е и е използван богат инструментариум за реализиране на емпиричното изследване, съдържащ подходящи методи, диагностични критерии и експериментални ситуации, адекватни на проучваната проблематика. Детайлно са представени изследователските области, критериите и показателите за оценяване на конкретните постижения на децата в възрастов и съдържателен план, както и възможностите за отчитането им в контекста на тяхното индивидуално проявление. Изследването е добре структурирано в подготвителен, формиращ и заключителен етап, като паралелно с компонентите на основната му част самостоятелно е описан експерименталният модел за училищна адаптация, като обособен дидактико-методически конструкт.

В трета глава „Анализ на резултатите от изследването“ съдържателните акценти са поставени върху: сравнителен анализ на резултатите по определените критерии, получени от обособените четири групи (две експериментални – българи и роми и две контролни – българи и роми) след прилагане на експерименталната образователна програма, които демонстрират ефективността на експерименталния модел (контролните групи демонстрират по-ниски резултати от експерименталните); идентифициране на риск от значимо изоставане в развитието и евентуално отпадане от образователната система, при дефицит на специални програми за децата-роми още в началото на емпиричното изследване, както и подчертаване на необходимост от по-продължителни действия за стабилизиране на адаптивността на тези деца; очертаване на добра прогноза за умствени постижения на децата-роми, постъпили в подготвителна група на 6-годишна възраст и обучавани по модела в интегрирана среда; установяване на индивидуални различия чрез съпоставяне на данните от три

теста за сравнителен и допълващ анализ за постиженията на определени деца, свързани с развитието на мисленето и въображението, което може да послужи за индивидуално ориентирано педагогическо взаимодействие; извеждане на основни компоненти на схематичното мислене, като резултат от изследването, а именно: свързване на новото с вече наличното чрез асимилация и акомодация и адекватното му използване в дадена ситуация, уменията да се забелязва даден проблем и др.

Като позитивни моменти в тази глава на дисертационния труд могат да се посочат прецизността и коректността при представянето на изследователските данни, тяхното обобщаване и визуализиране в диаграми, таблици и графики, извеждането на междинни изводи, съотнасянето на получените резултати към основните моменти в изследователската програма – хипотезите, задачи и пр.

Най-същественото в представения формация етап на изследването са системата от педагогически ситуации, структурирани в тематичен и времеви план. Те целят установяването на ефекта за развитие на креативното творческо или логическо мислене и въображение след използване в педагогическото взаимодействие на образователно съдържание, подкрепящо схематичността при възприемането му, по посока на интелектуалните и социални постижения на децата.

Заклучението и изводите обобщават постиженията на дисертационния труд по посока на предимствата на разработения експериментален модел за развитие на схематичното мислене в детството в условията на добре организирана образователна среда, включваща материали, средства и педагогическо взаимодействие, стимулиращи конструктивно-изобразителната активност на 6-8 годишните деца. Изведените **препоръки** притежават определена значимост за педагогическата практика в предучилищните образователни институции и семейната среда.

Освен изтъкнатите до тук **позитивни** акценти при представянето на дисертационния труд, могат да се определят и неговите **основни приноси**:

- Аналитично и със заявяване на собствена позиция е представена теоретичната интерпретация на проблематиката, както и на получените емпиричните данни от проведеното изследване. Акцентът в теоретико-концептуалното проучване е поставен върху уточняване на параметрите на схематичното мислене, на неговите специфики в периода на детството, на неговото развитие в контекста на конструктивно-художествената активност на децата в организирана образователна среда.
- Разработен е и е приложен актуален експериментален модел за при деца в края

на предучилищния и началото на училищния образователен етап, със статистически доказана ефективност и позитивни резултати по отношение на формирането на способности за схематично мислене, като преходен етап от конкретни към абстрактни форми на мислене.

- Налице е актуална свързаност на технологичните параметри на експерименталния модел с традиционни и съвременни теоретико-приложни образователни модели за предучилищното детство, което е предпоставка за ефективното му практическо приложение, обогатяване и усъвършенстване.

Въпроси и бележки:

1. За постигане на по-адекватно възприемане на текста на дисертацията и автореферата е възможно прецизиране на някои от основните формулировки, използвани от докторанта. Това се отнася например, до употребата на „конструктивно-изобразителна“ дейност, активност и пр. Т. е. дали това е единно понятие или по-точното е то да се раздели на „конструктивна“ и на „изобразителна“ дейност, активност и пр., както е посочено в заглавието на труда?

Представената справка показва достатъчен брой публикации (4) – самостоятелни и в съавторство, като три от тях са свързани с проблематиката на дисертацията. Авторефератът успешно отразява в необходимата пълнота и детайлност структурата и съдържанието на дисертацията.

Процедурата съответства на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България и на Закона за научните степени и звания, както и Правилниците за тяхното прилагане. В труда няма плагиатство, налице е оригиналност на дисертацията, няма нарушаване на авторски права и права на интелектуалната собственост.

В заключение, посочените позитивни акценти и приноси ми дават основание да дам изцяло **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** на дисертационния труд, както и своя положителен вот, и да предложа с убеденост на Научното жури да гласува положително за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 1.2 Педагогика (Предучилищна педагогика) на **Димитър Наполеонов Баев**.

София

15.08.2019 г.

Рецензент:

/проф. д-р Любослава Пенева/